

Володимир ГРЕК,

orcid.org/0000-0002-8622-3082

заслужений діяч мистецтв України, доцент,

в. о. завідувача кафедри хореографії

Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтв

(Київ, Україна) *v.hrek@kmaest.edu.ua*

ІНТЕРДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ МИСТЕЦТВА БАЛЕТМЕЙСТЕРА ТА ІМПРОВІЗАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ХОРЕОГРАФА

Хореографічна освіта сьогодення ставить на меті не тільки підготовку фахівців, які могли би застосовувати знання, уміння та навички на практиці, а й формує умови для встановлення зв'язків між ними. Концепція сучасної освіти орієнтована на саморозвиток та самовдосконалення не тільки здобувачів освіти, а й надавачів освіти і відповідно, створює умови для постійного вдосконалення освітнього процесу з метою систематизації, упорядкування та глибокого розуміння сучасних тенденцій розвитку мистецької освіти. Сучасний стан підготовки бакалавра хореографії орієнтований на системну та послідовну структуру підготовки фахівця, використовуючи методи, які у комплексному підході формують необхідні компетенції для успішної роботи за фахом. Освітньо-професійні програми з підготовки фахівців у сфері хореографічного мистецтва запропоновані здобувачам освіти в Україні, мають широкий перелік дисциплін, які орієнтовані на формування спеціальних, фахових компетентностей майбутнього хореографа. Структуро – логічні схеми даних програм розкривають логічність та послідовність викладання дисциплін на різних циклах навчання і формують загальне уявлення про навчальний процес та його шлях. Кількість, назви та порядок їх вивчення є безумовно важливими, але не менш важливим є комплексна взаємодія базових дисциплін задля вдосконалення професійних навичок здобувача освіти у ході його професійної траєкторії зростання. У мистецькій освіті існує думка, що кожна дисципліна (освітня компонента) формує свою унікальну систему знань, вмінь та навичок ніби виокремлюючи важливість даної дисципліни. Дійсно, цінність кожної дисципліни, якщо вона дійсно цінна - вкрай важлива, проте жодна освітня компонента сама по собі у відриві від інших дисциплін неспроможна самостійно сформулювати і розвинути професійну компетентність фахівця. Синтез знань із різних практико-орієнтованих дисциплін здійснюється педагогами хореографії в основному самостійно і базується на особистісному професійному рівні та досвіді роботи. Це дає поштовх для дослідження інтердисциплінарних зв'язків, які здатні істотно вплинути на підвищення якості фахового зростання майбутніх хореографів та визначити зв'язки, які поглиблюють професійні навички здобувача освіти у ході їх комплексної взаємодії.

Ключові слова: мистецтво балетмейстера, танцювальна та контактна імпровізація, інтердисциплінарні зв'язки, хореограф, танцівник, дихання, асоціація.

Volodymyr GREK,

orcid.org/0000-0002-8622-3082

Honored Artist of Ukraine, Associate Professor;

Acting Head of the Department of Choreography

Kyiv Municipal Academy of Circus and Variety Arts

(Kyiv, Ukraine) *v.hrek@kmaest.edu.ua*

INTERDISCIPLINARY CONNECTIONS OF THE ART OF BALLET MASTER AND IMPROVISATION IN THE PROCESS OF TRAINING THE FUTURE CHOREOGRAPHER

Today's choreographic education aims not only to train specialists who could apply knowledge, skills and abilities in practice, but also creates conditions for establishing connections between them. The concept of modern education is focused on the self-development and self-improvement of not only education seekers, but also education providers and, accordingly, creates conditions for continuous improvement of the educational process in order to systematize, organize and deeply understand modern trends in the development of art education. The current state of training for a bachelor of choreography is focused on a systematic and consistent structure of specialist training, using methods that, in an integrated approach, form the necessary competencies for successful work in the profession. Educational and professional programs for the training of specialists in the field of choreographic art offered to education seekers in Ukraine, have a wide list of disciplines, which are focused on the formation of special, professional competencies of the future choreographer. Structure-logical schemes of these programs reveal the logic and sequence of teaching disciplines in different cycles of study and form a general idea of the educational process and its path. The number, names and order

of their study are definitely important, but no less important is the complex interaction of the basic disciplines in order to improve the professional skills of the student in the course of his professional growth trajectory. In art education, there is an opinion that each discipline (educational component) forms its own unique system of knowledge, abilities and skills, as if highlighting the importance of this discipline. Indeed, the value of each discipline, if it is really valuable, is extremely important, but no educational component by itself, separated from other disciplines, is capable of independently forming and developing the professional competence of a specialist. The synthesis of knowledge from various practical-oriented disciplines is carried out by choreography teachers mainly independently and is based on personal professional level and work experience. This gives impetus to the study of interdisciplinary connections, which can significantly affect the quality of professional growth of future choreographers and identify connections that deepen the professional skills of the student in the course of their complex interaction.

Key words: *the art of the ballet master, dance and contact improvisation, interdisciplinary connections, choreographer, dancer, breathing, association, creativity, learner, Bachelor of Choreography training.*

Постановка проблеми. Більшість освітньо-професійних програм за спеціальністю 024 Хореографія відповідно Стандарту вищої освіти спрямовані на «підготовку фахівців в сфері виконавського мистецтва, балетмейстерської, викладацької, методичної, діяльності в сфері початкової, профільної, фахової передвищої мистецької освіти» (Стандарт вищої освіти. Перший (бакалаврський рівень) вищої освіти. Ступінь бакалавр. Галузь знань 02 Культура та мистецтво, спеціальність: 024 Хореографія, 2020: 6).

Серед запропонованих освітніх компонентів таких освітньо-професійних програм можна зустріти дисципліни «Мистецтво балетмейстера» та «Танцювальна та контактна імпровізація». Кожна з цих дисциплін забезпечує формування відповідних спеціальних чи професійних компетентностей майбутнього хореографа. Переважно, ці компоненти можуть викладатися у різних семестрах, але можна розглянути формат викладання їх паралельно і визначити інтердисциплінарні зв'язки, які є визначальною тенденцією сучасного педагогічного процесу, орієнтованого на підготовку майбутнього хореографа з метою розвитку унікального балетмейстерського «Я».

Аналіз досліджень. Важливість використання імпровізації у хореографії розглядають такі науковці: Хоцяновська Л.Ф., розглядає імпровізацію як засіб розвитку творчих здібностей студентів на уроках Мистецтва балетмейстера (Хоцяновська, 2018: 204–2012), Коновалова Г.О., приділяє увагу контактній імпровізації як елементу вдосконалення професійної майстерності танцівника (Коновалова, 2011: 72–76), Марушка М.М., досліджує використання прийомів імпровізації та акторської майстерності на уроках хореографії як однієї з умов творчої реалізації учнів (Марушка, 2012: 152–155). Наукові розвідки та висвітлені проблеми є безперечно важливими, проте хотілось би звернути увагу на інтердисциплінарні зв'язки дисциплін і проаналізувати особливості формування професійних навичок у розрізі вза-

ємодії та доповнення цих компонентів під час освітнього процесу.

Мета статті – розглянути інтердисциплінарні зв'язки дисциплін «Мистецтво балетмейстера» та «Танцювальна та контактна імпровізація» їх взаємозв'язок та формування відповідних фахових компетентностей майбутнього хореографа.

Виклад основного матеріалу. Функції розвитку креативного та аналітичного мислення при створенні високохудожніх хореографічних творів у здобувача освіти Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтв, покликана виконувати освітня компонента «Мистецтво балетмейстера». Дана дисципліна є важливим компонентом загального процесу фахової підготовки бакалавра хореографії. Предметом вивчення навчальної дисципліни є формування навичок композиційно-постановочного процесу та формування компетентностей необхідних для здійснення балетмейстерської діяльності. Зазвичай, вивчення даного курсу орієнтоване на розширення лексичного діапазону та його складових, творчого світогляду та професійної реалізації в межах постановочної діяльності у галузі хореографічного мистецтва. Процес постановки хореографічних творів вимагає від постановника мати творче, нестандартне мислення, наявність естетичного смаку і вміння аналізувати та з'єднувати творчі ідеї в практичному втіленні задля створення авторського мистецького продукту.

Головним завданням курсу з танцювальної та контактної імпровізації є формування цілісної, послідовної та індивідуальної системи пошуково-тілесних можливостей танцівника, формування індивідуальної траєкторії створення авторського хореографічного тексту для подальшої професійної діяльності. Вивчення даного курсу орієнтоване на створення умов для розвитку фантазії, власного хореографічного стилю та вміння застосовувати отримані знання та навички на практиці. Таким чином, обидві освітні компоненти формують навички створення хореографічного

тексту як основи хореографічної композиції, реалізуючи практичне втілення творчого задуму відповідно до авторського бачення та особистісних якостей автора. Симбіоз співіснування цих дисциплін створює унікальні умови для органічного співіснування, де обидва компоненти одержують взаємну вигоду та доповнюють один одного в умовах практико-орієнтовного навчання Інтердисциплінарний підхід визначається у довідковій літературі як підхід, що практикує дослідження при використанні двох або більше дисциплін і веде до покращення їх розуміння (Бусел, 2001). Інтердисциплінарність на сьогодні є визначальним інструментом освітнього середовища, який дає можливість цьому процесу стати цілеспрямованим, продуктивним і формує усвідомлення важливості взаємодії освітніх компонент освітньо-професійних програм задля досягнення програмних результатів, необхідних для подальшої роботи за фахом. Думка про те, що професійна мобільність здобувача формується у процесі систематизації різних етапів засвоєння програмного матеріалу, підтверджується дослідженнями іноземних науковців (Azizkhanova та ін., 2021: 1683).

До прикладу, викладання дисциплін «Мистецтво балетмейстера» та «Танцювальна та контактна імпровізація» на освітньо-професійній програмі «Хореографія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у Київській муніципальній академії естрадного та циркового мистецтв, здійснюється паралельно, де один із компонентів є обов'язковим, а інший – вибіркоким, який був вибраний здобувачами освіти користуючись правом індивідуальної траєкторії зростання. Обидві дисципліни викладались здобувачам освіти у 3 семестрі і яскраво продемонстрували більш глибокий та усвідомлений підхід у процесі постановочної роботи. Основні знання, уміння та навички отримані з однієї дисципліни були логічно застосовані у іншій. Неординарний вибір теми постановки спонукав здобувачів до нестандартного підходу у контексті лексичних та композиційних конструкцій. Під час демонстрації творчих робіт серед глядацької аудиторії, екзаменаційною комісією були відмічені наступні роботи: «Хто я насправді?», «Знайомі незнайомці», «Як це – бути в тіні?» та інші. На основі практичної взаємодії даних дисциплін хотілось би визначити основні інструменти, які окреслюють інтердисциплінарні зв'язки та формують усвідомлення важливості їх взаємодії на практиці.

Робота з тілом та унікальністю його рухових дій притаманна обом дисциплінам. У першому і другому випадках, важливим є робота з усвідомленим

тілом, оскільки переважна більшість рухових дій у хореографії диктуються чужими смислами та активізацією рухових дій, що формують певні категоріальні рухові звички. У імпровізації, як і в мистецтві балетмейстера важливими є вміння відчувати сигнали тіла і реагувати на них з позиції практики усвідомленості. Рух – найменша структурна одиниця танцю і його виразність та природність залежить насамперед від вміння вийти за рамки звичного автоматичного відтворення і знайти свій унікальний і неповторний елемент самовираження, як найвищий прояв розуміння себе і своїх рухових звичок. Практика роботи з ведучими голосами тіла формує у танцівника розуміння важливості роботи всіх частин тіла, їх особливості, автономії та важливості цілісної взаємодії при створенні хореографічних фраз. Дослідження усвідомленості руху, зав'язків в тілі та розуміння цих процесів є нагальною потребою, оскільки формують органічну сферу танцівника спочатку – на рівні тіла, а потім думок, які реалізуються в образах та їх утіленнях у постановочному процесі.

Дихання, як основний рушій подальшої активності танцівника є чинником свідомого контролю цього процесу, який є не тільки фізичним процесом, а й динамічною окрасою руху. Практики роботи з диханням на імпровізації концертують увагу танцівника на цих процесах, і надалі, при створенні хореографічного тексту стають ще одним важливим інструментом, який вносить певні інтонаційні характеристики у зовнішні аспекти сприйняття руху у його візуальних характеристиках.

Уміння працювати зі сферичним простором, вертикальними та горизонтальними площинами, графікою та траєкторією пересувань танцівника є фундаментальними інструментами як у процесі дослідження руху так і реалізації цього процесу у композиційній побудові хореографічного твору. Малюнок танцю, його багатоплановість та оригінальність – один з важливих інструментів втілення композиції, який додає твору динамічності та оригінальності. Графічні пересування та композиційні переходи у композиції характеризують нестандартні підходи постановника до створення хореографічного твору, що реалізуються у створенні нових форм, які мають візуальні ознаки просторовості композиції.

Не можна оминати і важливість відтворення хореографічної лексики у різних ритмічних малюнках. Базові поняття роботи з регістрами швидкості під час роботи в імпровізації спрямовані на деталізацію і розуміння поняття ритму, темпу та його візуальних каналів сприйняття. Цей

інструмент не тільки окреслює перспективні можливості виконання руху в різних ритмічних малюнках, а й надає майбутньому постановнику розуміння про ритмічну складову процесу постановки та його впливу на загальні динамічні відтінки створення хореографічної композиції. Окрему увагу слід приділити роботі з музичним супроводом, його композицією та загальною динамікою музичного твору. Органічність співвідношення тексту та музичної основи, вчить постановника упорядковувати ці інструменти задля досягнення музикальності відтворення запропонованого тексту на основі обраної музичної композиції, уникаючи динамічних провалів та порушень композиційних прийомів. Цікавою формою роботи задля розвитку уяви є робота зі звуковими та словесними наративами, де основою виникнення руху є спонтанність та звукові ефекти, що впливають на емоційність та природність виникнення руху, його подальшої трансформації під впливом імпровізаційних дій танцівника.

Асоціативний ряд та його втілення під час виконання рухових дій – ще один з важливих інструментів хореографа. Асоціація допомагає створювати не лише зовнішню форму, а й наповнювати рух сенсами, певними емоційними характеристиками та зримими інструментами втілення. В режимі реального часу, танцівник має можливість відстежувати яким чином асоціація формує емоційний контекст, яким чином у ході взаємодії з партнером розвивається емоція і як в подальшому вона впливає на тіло і його рухову активність. Часто, при створенні лексичного матеріалу до хореографічних композицій чи мініатюр, здобувачі освіти керуються лише зовнішніми формами, створюють пласти хореографічного тексту без змістового наповнення і як наслідок, усвідомлюють брак органічності з образом, його характеристиками і переживаннями. При створенні хореографічної лексики, асоціативний ряд з яким багато працюють на імпровізації упорядковує цей процес, наповнює його сенсами і формує усвідомлене, цілісне, органічне втілення на основі спостережень і зменшення інтенсивності власних переживань.

Постановка хореографічних композицій, як і імпровізація- процес складний, нестабільний і вимагає від хореографа неабияких зусиль з точки зору психологічної рівноваги. Перші спроби щось виконати чи поставити завжди супроводжуються думками про оцінку результатів роботи. Деякі здобувачі освіти поринають у цей процес вільно і без примусу, а дехто закривається у собі через власну невпевненість та психологічні зажими.

Опрацювання зажимів як тілесного так і психологічного характеру не тільки розкривають танцівника, а й формують легкість та природність постановочного процесу з точки зору творчості, зменшують використання механічних рухових дій задля досягнення результатів, пов'язаних з виконанням практичних чи творчих завдань. У ході таких досліджень з'являється усвідомлення природних процесів творчості, блоки які виникають у процесі роботи стають не бар'єром, а викликом, який стимулює у постановника творчий процес.

Уміння відхилятися від традиційних форм, формувати та генерувати нестандартні та оригінальні ідеї на основі авторського мислення є інтердисциплінарним інструментом, який використовується в обох дисциплінах. Творчість як процес створення унікального мистецького продукту супроводжується спонтанними діями на основі власної фантазії та уяви. Здатність йти на ризик, бажання долати стереотипи та інтуїтивність прийняття рішень – ознаки креативної особистості, які розвивають у хореографа вміння приймати рішення і у подальшому, будуть відрізнятися оригінальністю мистецького продукту, який створює хореограф.

Висновки. Викладання вищезазначених освітніх компонент у освітньому процесі який орієнтований на підготовку бакалаврів хореографії, яскраво демонструє використання інтердисциплінарних зв'язків, які чітко окреслюють перспективи їх взаємодії на формування професійних компетенцій необхідних для успішної роботи за фахом. Деталізація впливу однієї дисципліни на іншу формує гнучкий і неформальний підхід у викладанні інтегративного характеру, що дає можливість усвідомлення, реалізації та презентації результатів навчання. У цьому процесі важливим є не просто усвідомлення важливості сформованих умінь та навичок з різних дисциплін, а й необхідність комплексного застосування у подальшій професійній діяльності хореографа. Досвід роботи викладання даних дисциплін у паралелі показав, що засвоєння програмного матеріалу в одній дисципліні підсилює результати практичної роботи в іншій. Аналізуючи результати роботи у сфері дослідження можливостей власного тіла, здобувачі освіти визначають так звані «вузли» взаємодії, які інтегруються з однієї дисципліни в іншу і мають комплексну взаємодію. Здобувачі освіти усвідомлюють важливість освітніх компонент у розрізі практичного застосування набутих знань умінь та навичок, а науково-педагогічні працівники формують загальне уявлення взаємодії цих компонентів задля досягнення та покращення

щення результатів навчання у розрізі формування практичних навичок здобувачів освіти. Такий підхід дає можливість не тільки удосконалити зміст робочих програм окремих навчальних дис-

циплін, а й здійснювати наукові розвідки з метою досліджень та систематизації таких взаємодій для подальшого творчого удосконалення майбутніх хореографів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Ірпін: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
2. Коновалова Г.О. Контактна імпровізація як елемент вдосконалення професійної майстерності танцівника. Вісник КНУКіМ. Серія : Мистецтвознавство. 2011. Вип. 25. С. 72–76.
3. Марушка М. М. Прийоми імпровізації та акторської майстерності на уроках хореографії як одна з умов творчої реалізації учнів. Молодь і ринок. 2012. № 8. С. 152–155.
4. Стандарт вищої освіти. Перший (бакалаврський рівень) вищої освіти. Ступінь бакалавр. Галузь знань 02 Культура та мистецтво, спеціальність: 024 Хореографія. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2020/03/024-choreografia-B.pdf> (дата звернення: 03.01.2024).
5. Хоцяновська Л. Ф. Імпровізація як засіб розвитку творчих здібностей на уроках «Мистецтво балетмейстера». Культура України. Серія: Мистецтвознавство. 2018. Вип. 59. С. 204–212.
6. Azizkhanova, D. K., Almetov, N. S., Turdaliyeva, S. Z., Musakhanova, G. M., & Aitzhanova, A. B. (2021). *Formation of professional mobility of future specialists in the process of choreographic education*. *CJES*. 2021. Vol. 16, №. 4. P. 1680–1703.

REFERENCES

1. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] / uklad. i holov. red. V.T. Busel. Irpin: VTF «Perun», 2001. 1440 s. [in Ukrainian];
2. Konovalova H.O. (2011) Kontaktna improvizatsiia yak element vdoskonalennia profesiinoi maisternosti tantsivnyka [Contact improvisation as an element of improving a dancer's professional skills] Visnyk KNUKіM. Seriiа : Mystetstvoznavstvo. 2011. Vyp. 25. S. 72–76. [in Ukrainian];
3. Marushka M.M. (2012) Priiomy improvizatsii ta aktorskoi maisternosti na urokakh khoreohrafiі yak odna z umov tvorchoi realizatsii uchniv [Techniques of improvisation and acting skills in choreography classes as one of the conditions for students' creative realization] Molod i ryнок. 2012. № 8. S. 152–155. [in Ukrainian];
4. Standart vyshchoi osvity. Pershyi (bakalavrskyi riven) vyshchoi osvity. Stupin bakalavr. Haluz znan 02 Kultura ta mystetstvo, spetsialnist: 024 Khoreohrafiia [Standard of higher education. The first (bachelor's level) of higher education. Bachelor's degree. Field of knowledge 02 Culture and art, specialist : 024 Choreography] URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2020/03/024-choreografia-B.pdf> [in Ukrainian]
5. Khotisianovska L. F. (2018) Improvizatsiia yak zasib rozvytku tvorchykh zdbibnostei na urokakh «Mystetstvo baletmeistera» [Improvisation as a means of developing creative abilities in the lessons «The Art of the Ballet Master»] Kultura Ukrainy. Seriiа: Mystetstvoznavstvo. 2018. Vyp. 59. S. 204–212. [in Ukrainian];
6. Azizkhanova, D., Almetov, N., Turdaliyeva, S., Musakhanova, G., & Aitzhanova, A. (2021). *Formation of Professional Mobility of Future Specialists in the Process of Choreographic Education*. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 16 (4),